

دانشگاه باقر العلوم علیه السلام

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته: علوم سیاسی

عنوان:

نقش روحانیت در جامعه پذیری سیاسی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر آل غفور

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر بهروز لک

نگارش:

محبوبه محمدی

خرداد ۱۳۸۹

الله الرحمن الرحيم

دانشگاه باقر العلوم علیه السلام

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته: علوم سیاسی

عنوان:

نقش روحانیت در جامعه پذیری سیاسی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر آل غفور

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر بهروز لک

نگارش:

محبوبه محمدی

خرداد ۱۳۸۹

تقدیم به:

پیشگاه محضر الهی و محبوبه داور حضرت زهراى اطهر(س) و
پدر و مادر و همسر عزیزم که در تمامی مراحل زندگی‌ام
همیشه یار و یاورم بوده‌اند و هستند و انشاء... تا لحظه شهادتم
در کنارم خواهند ماند.

تشکر:

منت خدای را عزوجل که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت.
هر نفسی که فرو می‌رود ممد حیات است و چون بر می‌آید مفرح ذات؛ پس در هر
نفسی دو نعمت موجود است و بر هر نعمتی شکری واجب.

از دست و زبان که برآید
کز عهده شکرش به درآید
بنده همان به که ز تقصیر خویش
عذر به درگاه خدای آورد
ورنه سزاوار خداوندیش
کس نتواند که به جای آورد

من علمنی حرفاً فقد صیرنی عبداً. لذا از تمام معلمین زندگیم تشکر می‌کنم از اولین
معلم انسان‌ها یعنی خداوند تبارک و تعالی و بعد از نبی اکرم (ص) و ائمه طاهرین (ع)
و مادر ائمه حضرت صدیقه طاهره (س) و بعد از پدر و مادر و همسر و بعد از تمام
اساتیدم که در تمام طول مدت تحصیل از آنها آموختم آنچه تاکنون می‌دانم را.

چکیده:

در رساله پیش رو تلاش شد به این سؤال اصلی پاسخ داده شود که: «از نظر مقام معظم رهبری، روحانیت چه نقشی در جامعه‌پذیری سیاسی در جمهوری اسلامی ایران دارند؟» در پاسخ به این سؤال و در چارچوب نظری متناسب با موضوع یعنی نظریه ساختاری- کارکردی آلموند فرضیه پژوهش ارائه شد؛ که عبارت است از: «از نظر مقام معظم رهبری نقش روحانیت در جامعه‌پذیری سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران، به چالش کشیدن ارزش‌های سیاسی (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) در نظام قبل از انقلاب اسلامی، ایجاد ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی ایران (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) و درونی کردن آن در نظام جمهوری اسلامی ایران، می‌باشد.» در نظریه ساختاری - کارکردی آلموند، ارزش‌های سیاسی در سه سطح سیستمی، فرایندی و سیاست‌گذاری مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ که هر سطح شامل چندین نمونه از ارزش‌های سیاسی است که در این پژوهش فقط به بررسی دو ارزش اکتفا شد که عبارتند از: مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی. در واقع در این رساله از نظریه آلموند در جهت شاخص‌بندی ارزش‌های سیاسی استفاده شد و در مفهوم این شاخص‌ها دیدگاه مقام معظم رهبری بعد از تعاریف مطرح شده در فصول دو و سه به تفصیل مورد مطالعه قرار گرفت. از طرفی با توجه به مراحل سه‌گانه جامعه‌پذیری سیاسی؛ یعنی چالش ارزش‌های سیاسی قدیم، ایجاد ارزش‌های سیاسی جدید و درونی کردن ارزش‌های سیاسی جدید از نسلی به نسل بعد، سه فصل دیگر شکل گرفت. در فصل دوم نظر مقام معظم رهبری درباره مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی در نظام قبل از انقلاب آورده شده که به اختصار شامل این موارد می‌باشد: ایشان مشروعیت رژیم پهلوی را به پشتیبانی آمریکا در آن می‌دانند و آن را متکی به زور و حاکمیت آن دوران را طاغوت و وابسته به خارج معرفی می‌کنند درباره مشارکت سیاسی آن نظام نیز ایشان آن نظام را ضد مردمی و مورد حمایت قدرت‌های بیگانه می‌دانند و وحدت و پشتیبانی مردم از نظام را سرمایه‌ای می‌دانند که رژیم سابق به دلیل نداشتن آن با وجود سایر سرمایه‌های مادی واژگون شد. ایشان آن نظام را جدا از مردم و ضد اسلام و متکی بر طبقات مرفه بی‌درد و بی‌اعتنا به آراء مردم معرفی می‌کنند. و در ادامه این فصل درباره نقش روحانیت در به چالش کشیدن این دو ارزش در آن رژیم می‌فرمایند: اگر روحانیون نبودند، نه مبارزه شروع می‌شد و نه پیروز می‌شد. و تنها نیرویی که یارای مقاومت در برابر رژیم پهلوی را داشت را همه ملت می‌دانند و آن را هم تنها به وسیله روحانیت قابل بسیج همگانی معرفی می‌کنند. در فصل سوم نظر ایشان درباره مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی آورده شده که به اختصار شامل این موارد می‌باشد: در این فصل پس از ذکر نظریه ولایت مطلقه فقیه امام خمینی به عنوان رهبر نظری و عملی این نهضت و ایجاد‌کننده این نظام و ارزش‌های آن به نظرات رهبری پرداخته شد. ایشان اصلی‌ترین مؤلفه جامعه اسلامی را حاکم اسلامی می‌دانند که آن هم با ولایت قابل تعریف می‌باشد. ایشان ولایت را ناشی از ارزش‌های اسلامی مانند عدالت اسلامی، علم اسلامی و دین اسلام می‌دانند. ایشان پایه و اساس مشروعیت حکومت را فقط رأی مردم نمی‌دانند، پایه اصلی را تقوی و عدالت می‌دانند منتهی تقوی و عدالت هم بدون رأی و مقبولیت مردم کارایی ندارد. ایشان درباره مشارکت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی نیز چنین می‌فرمایند: معنی مشارکت، مردمی بودن است و معنای مردمی بودن، نقش دادن به مردم هم در اداره و تشکیل حکومت و هم در تعیین حاکم است. ایشان در نهایت ایجاد ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) در نظام جمهوری اسلامی ایران را در اصل فقط از ناحیه روحانیت ممکن می‌دانند و نقش اصلی را در این زمینه از آن روحانیت و در رأس آن حضرت امام می‌دانند. در فصل چهارم ابتدا درباره روش‌ها و مکانیزم‌های خاص روحانیت در امر درونی کردن ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی در نظام جمهوری اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری بحث شد که به اختصار شامل موارد ذیل می‌شود: تبلیغ دین و مبادی قدرت و تأثیرگذاری. ایشان نفوذ روحانیت را به دلیل محبوبیت و اعتماد مردم به ایشان می‌دانند که نشأت گرفته از: ۱- اعتماد تاریخی مردم به روحانیت شیعه؛ ۲- شبکه گسترده و منسجم روحانیت در سراسر کشور؛ ۳- بسیج عام فقط توسط روحانیت قابل اجرا بود. در بخش دوم وظایف امروز روحانیت در این راستا از دیدگاه ایشان بررسی شد که عبارتند از: تبیین دین، مجاهدت برای مردم، حفظ آبروی انقلاب، توجه به موقعیت جمهوری اسلامی و در نهایت توصیه‌های ایشان به روحانیت برای رعایت شأن این لباس مورد مطالعه قرار گرفت.

کلمات کلیدی:

جامعه‌پذیری سیاسی، ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی ایران (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) و روحانیت.

فهرست مطالب:

مقدمه: طرح تحقیق	۱
۱- بیان مسأله	۱
۲- علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده آن	۱
۳- سابقه پژوهش	۲
۴- سؤال اصلی پژوهش	۲
۵- فرضیه پژوهش	۳
۶- مفاهیم و متغیرها	۳
۷- سؤالات فرعی پژوهش	۳
۸- پیش فرضها	۴
۹- اهداف پژوهش	۴
۱۰- روش گردآوری اطلاعات و دادهها	۴
۱۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و دادهها	۵
۱۲- سازمان دهی پژوهش	۵
فصل اول: چارچوب نظری و مفاهیم	۶
بخش اول: چارچوب نظری	۷
۱-۱-۱- تمایلات [ارزش‌های سیاسی] سیستمی	۱۰
۱-۱-۲- تمایلات [ارزش‌های سیاسی] فرایندی	۱۰
۱-۱-۳- تمایلات [ارزش‌های سیاسی] سیاست‌گذاری	۱۱
بخش دوم: مفاهیم	۱۳
۱-۲-۱- جامعه‌پذیری سیاسی	۱۳
۱-۲-۱-۱- تعریف جامعه‌پذیری	۱۳
۱-۲-۱-۲- جامعه‌پذیری در رشته‌های علوم اجتماعی	۱۴
الف) دیدگاه انسان‌شناسان	۱۴
ب) دیدگاه روان‌شناسان	۱۵
ج) دیدگاه جامعه‌شناسان	۱۵
۱-۲-۱-۳- تعریف جامعه‌پذیری سیاسی	۱۷
۱-۲-۱-۴- چگونگی جامعه‌پذیری سیاسی	۲۰
۱-۲-۱-۵- اشکال جامعه‌پذیری سیاسی	۲۱
اشکال جامعه‌پذیری سیاسی مستقیم	۲۲
الف) روش تقلید	۲۲
ب) جامعه‌پذیری پیش‌بینی شده	۲۲
ج) آموزش سیاسی	۲۲
د) تجربیات سیاسی	۲۳

۲۳	اشکال غیر مستقیم جامعه‌پذیری سیاسی
۲۳	الف) شیوه انتقال از طریق روابط متقابل (روابط شخصی)
۲۴	ب) شیوه شاگردی
۲۴	ج) شیوه تعمیم
۲۵	۱-۲-۱-۶- کارکردهای جامعه‌پذیری سیاسی
۲۶	۱-۲-۱-۷- نهادهای جامعه‌پذیری سیاسی
۲۹	۱-۲-۱-۸- محتوای جامعه‌پذیری سیاسی
۳۰	۱-۲-۲- ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی ایران
۳۰	۱-۲-۲-۱- تعریف ارزش
۳۱	۱-۲-۲-۲- تعریف سیاست
۳۳	۱-۲-۲-۳- تعریف ارزش‌های سیاسی
۳۵	۱-۲-۲-۴- نمونه‌های ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی ایران
۳۵	الف- ارزش‌های سیاسی سطح سیستمی
۳۵	تعریف مشروعیت سیاسی
۳۷	شاخصه‌های مشروعیت
۳۸	بحران مشروعیت
۳۹	ب- ارزش‌های سیاسی سطح فرایندی
۴۰	تعریف مشارکت سیاسی
۴۱	سلسله‌مراتب مشارکت سیاسی
۴۱	انواع و سطوح مشارکت سیاسی
۴۲	مکانیزم‌های مشارکت سیاسی
۴۲	شاخصه‌های مشارکت سیاسی
۴۲	بحران مشارکت
۴۳	ج- ارزش‌های سیاسی سطح سیاست‌گذاری
۴۳	۱-۲-۳- روحانیت
۴۶	جمع‌بندی فصل اول

فصل دوم: نقش روحانیت در به چالش کشیدن ارزش‌های سیاسی در نظام قبل از انقلاب اسلامی

ایران از دیدگاه مقام معظم رهبری ۴۸

۴۹	مقدمه
	بخش اول: نقش روحانیت در به چالش کشیدن مشروعیت سیاسی نظام قبل از انقلاب اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری
۵۰	۱-۱-۲- تاریخچه مشروعیت سیاسی در نظام قبل از انقلاب اسلامی
۵۲	۱-۲-۲- نقش روحانیت در ایجاد بحران مشروعیت در نظام قبل از انقلاب اسلامی
	۲-۱-۲- دیدگاه مقام معظم رهبری درباره نقش روحانیت در به چالش کشیدن مشروعیت سیاسی نظام قبل از انقلاب اسلامی
۶۶	۱-۳-۱-۲- مشروعیت رژیم پهلوی به پشتیبانی آمریکا و متکی به زور
۶۸	۱-۳-۲- روحانیت به چالش کشندگان اصلی مشروعیت نظام قبل از انقلاب به علت ضد دین بودن آن

۷۱	..... ۳-۳-۱-۲- انقلاب اسلامی، زنده شدن دین در مقابل بی‌دینی توسط امام
۷۲	..... ۴-۳-۱-۲- نجات این کشور فقط در سایه اسلام
بخش دوم: نقش روحانیت در به چالش کشیدن مشارکت سیاسی در نظام قبل از انقلاب اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری	
۷۳	..... ۱-۲-۲- تاریخچه مشارکت سیاسی در نظام قبل از انقلاب اسلامی
۷۵	..... ۲-۲-۲- نقش روحانیت در ایجاد بحران مشارکت در نظام قبل از انقلاب اسلامی
۷۵	..... ۳-۲-۲- دیدگاه مقام معظم رهبری درباره نقش روحانیت در به چالش کشیدن مشارکت سیاسی در نظام قبل از انقلاب
۸۳	..... ۱-۳-۲-۲- قیام، قیام روحانیت
۸۴	..... ۲-۳-۲-۲- روحانیت و امام و دین دارای نقش اصلی در به چالش کشیدن ارزش‌های سیاسی قبل از انقلاب
۸۶	..... ۳-۳-۲-۲- نگرشی عمیق‌تر بر نهضت روحانیت
۹۰	..... ۴-۳-۲-۲- نظام قبل از انقلاب نظامی ضد مردمی و متکی به بیگانه
۹۱	..... ۵-۳-۲-۲- حکومت پهلوی ضد اسلام و برخلاف میل مردم
۹۲	..... ۶-۳-۲-۲- رژیم سابق متکی به طبقات مرفه بی‌درد
۹۴	..... جمع‌بندی فصل دوم

فصل سوم: نقش روحانیت در ایجاد ارزش‌های سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران از

دیدگاه مقام معظم رهبری ۹۶

۹۷	..... مقدمه
بخش اول: نقش روحانیت در ایجاد مشروعیت سیاسی نظام جمهوری اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری	
۹۸	..... ۱-۱-۳- نقش روحانیت در ایجاد مشروعیت سیاسی نظام جمهوری اسلامی
۹۹	..... ۲-۱-۳- نظریه ولایت مطلقه فقیه امام خمینی تئوری مشروعیت سیاسی نظام جمهوری اسلامی
۱۰۶	..... ۳-۱-۳- دیدگاه مقام معظم رهبری درباره نقش روحانیت در ایجاد مشروعیت سیاسی نظام جمهوری اسلامی
۱۰۷	..... ۱-۳-۱-۳- ولایت از دیدگاه مقام معظم رهبری
۱۰۹	..... ۲-۳-۱-۳- رهبری معنوی، تعهد معنوی
۱۱۰	..... ۳-۳-۱-۳- ضابطه‌های ولایت فقیه
۱۱۰	..... ۴-۳-۱-۳- ارتباط بین ولی و مردم
۱۱۱	..... ۵-۳-۱-۳- نصب ولی فقیه
۱۱۲	..... ۶-۳-۱-۳- مبانی مشروعیت در نظام جمهوری اسلامی
۱۱۴	..... ۷-۳-۱-۳- تفاوت مردم‌سالاری دینی و مردم‌سالاری لیبرال غربی
بخش دوم: نقش روحانیت در ایجاد مشارکت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری	
۱۱۶	..... ۱-۲-۳- مشارکت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری
۱۱۶	..... ۱-۱-۲-۳- حکومت باید مردمی باشد

۱۱۸	۲-۱-۲-۳- حکومت اسلامی، مردم و اسلامی
۱۲۰	۲-۲-۳- شاخص‌های مشارکت مردم در حمایت و دفاع از نظام اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری
۱۲۱	۱-۲-۲-۳- حضور گسترده در راهپیمایی‌ها
۱۲۱	۲-۲-۲-۳- حضور گسترده و همه جانبه در جنگ ۸ ساله عراق علیه ایران
۱۲۱	۳-۲-۲-۳- کمک‌های مردمی
۱۲۳	۴-۲-۲-۳- مقابله با تحریم اقتصادی و انواع توطئه‌های خارجی
۱۲۴	۵-۲-۲-۳- حضور گسترده در مجامع علمی، مذهبی و سیاسی
۱۲۵	۶-۲-۲-۳- حضور گسترده در انتخابات خبرگان، ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی
۱۲۵	۷-۲-۲-۳- هوشیاری و اطاعت مردم از رهبری
۱۲۶	۸-۲-۲-۳- پیوند معنوی مردم و دولت (حکومت)
۱۲۷	۹-۲-۲-۳- تلاش در جهت نهادینه کردن ساختارهای قانونی حکومت
	۳-۲-۳- دیدگاه مقام معظم رهبری درباره نقش روحانیت در ایجاد مشارکت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران
۱۲۸	۱-۳-۲-۳- نقش اصلی با امام و روحانیت
۱۲۸	۲-۳-۲-۳- دو عنصر پیروزی نهضت
۱۳۰	جمع‌بندی فصل سوم

فصل چهارم: نقش روحانیت در درونی کردن ارزش‌های سیاسی در نظام جمهوری اسلامی

ایران از دیدگاه مقام معظم رهبری ۱۳۴

۱۳۵	مقدمه
	بخش اول: چگونگی درونی کردن ارزش‌های سیاسی در نظام جمهوری اسلامی توسط روحانیت از دیدگاه مقام معظم رهبری
۱۳۶	۱-۱-۴- مکانیزم‌های روحانیت در درونی کردن ارزش‌های سیاسی در نظام جمهوری اسلامی
۱۳۷	۱-۱-۱-۴- حوزه به عنوان نهاد آموزشی
۱۳۸	۲-۱-۱-۴- حوزه به عنوان نهاد مذهبی
۱۳۸	۳-۱-۱-۴- حوزه؛ دوستان و گروه‌های سنی
۱۳۹	۴-۱-۱-۴- حوزه و گروه‌های هم منزلت اجتماعی
۱۳۹	۲-۱-۴- دیدگاه مقام معظم رهبری درباره چگونگی درونی کردن ارزش‌های سیاسی (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) در نظام جمهوری اسلامی توسط روحانیت
۱۳۹	۱-۲-۱-۴- تبلیغ
۱۴۰	۲-۲-۱-۴- مبادی قدرت و تأثیر گذاری بیشتر روحانیت
۱۴۰	۱-۲-۱-۴- نفوذ روحانیت به دلیل محبوبیت و اعتماد مردم به ایشان
۱۴۴	۲-۲-۱-۴- نظر امام خمینی درباره مشارکت سیاسی مردم در نظام جمهوری اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری
۱۴۵	۳-۲-۱-۴- مبادی قدرت و تأثیرگذاری روحانیت در نهضت
	بخش دوم: مسئولیت امروز روحانیت درباره درونی کردن ارزش‌های سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران و توصیه‌هایی از دیدگاه مقام معظم رهبری
۱۴۷	

۴-۲-۱- مسئولیت امروز روحانیت درباره درونی کردن ارزش‌های سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران از

دیدگاه مقام معظم رهبری ۱۴۷

۴-۲-۱-۱- انتظار این است حر و آزاد باشیم ۱۴۷

۴-۲-۱-۲- لزوم عدم غفلت روحانیون ۱۴۸

۴-۲-۱-۳- مسأله جوانان یک مسأله ملی ۱۴۸

۴-۲-۱-۴- اولین وظیفه روحانیت تبلیغ ۱۴۹

۴-۲-۱-۵- فرق روحانیت شیعه و غیر آن ۱۵۱

۴-۲-۱-۶- علت عدم انحراف انقلاب ۱۵۲

۴-۲-۱-۷- مسئولیت‌های روحانیت ۱۵۳

۴-۲-۱-۸- در کنار آگاهی بخشی باید روح معنویت را در مردم باید بیدار کرد ۱۵۵

۴-۲-۱-۹- روحانیت خادم؛ نه صاحب ۱۵۶

۴-۲-۱-۱۰- حمله به روحانیت با هدف تضعیف و محو انقلاب ۱۵۶

۴-۲-۱-۱۱- برای تداوم انقلاب نیز به حضور روحانیون نیاز است ۱۵۸

۴-۲-۱-۱۲- مردم توقع دارند که روحانیون عاملترین افراد باشند ۱۵۹

۴-۲-۲- توصیه‌هایی به روحانیت در زمینه رعایت شان و مسئولیت‌های این قشر از دیدگاه مقام معظم

رهبری ۱۵۹

۴-۲-۲-۱- رعایت شأن روحانیت ۱۵۹

۴-۲-۲-۲- موضع روحانیت، موضع دفاع از نظام و حفظ و تبیین دین ۱۶۱

۴-۲-۲-۳- روحانیت بیش از دیگران نیازمند تقوی ۱۶۲

۴-۲-۲-۴- باید آبروی هزار ساله روحانیت را حفظ کرد ۱۶۴

۴-۲-۲-۵- باید ایمان مردم به روحانیت را حفظ کرد ۱۶۵

۴-۲-۲-۶- وظیفه امروز روحانیت سنگین‌تر از گذشته ۱۶۸

۴-۲-۲-۷- روحانیت و لزوم بی‌اعتنایی به زخارف دنیا ۱۷۰

جمع بندی فصل چهارم ۱۷۳

جمع بندی و نتیجه‌گیری ۱۷۴

فهرست منابع ۱۸۳

کتاب‌ها ۱۸۳

مقالات ۱۸۹

منابع الکترونیکی ۱۸۹

منابع عربی ۱۸۹

منابع لاتین ۱۹۰

فصل اول: **چارچوب نظری و مفاهیم**

مقدمه: طرح تحقیق

۱- بیان مسأله

باورهای سیاسی در جامعه از طریق جامعه‌پذیری سیاسی توسط عوامل جامعه‌پذیری شکل می‌گیرد که عمدتاً به صورت حفظ و نگهداری فرهنگ سیاسی، تغییر و تحول در فرهنگ سیاسی و خلق فرهنگ سیاسی انجام می‌گیرد.^۱ در این پژوهش تلاش می‌شود به یکی از ابعاد مهم فرهنگ سیاسی یعنی ارزش‌های سیاسی پرداخته شود و لذا آن چه در این تحقیق مورد بررسی قرار می‌گیرد، بررسی نقش نهاد روحانیت به عنوان یکی از عوامل و کارگزاران جامعه‌پذیری سیاسی در به چالش کشیدن ارزش‌های سیاسی نظام قبل از انقلاب اسلامی، شکل‌دهی به ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی و انتقال آن به نسل امروز در نظام جمهوری اسلامی ایران، از نظر مقام معظم رهبری می‌باشد.

به نظر می‌رسد چارچوب نظری مناسب جهت تبیین موضوع این پژوهش نظریه ساختاری - کارکردی آلموند باشد. البته واضح است که دیدگاه مقام معظم رهبری تفاوت‌های اساسی با دیدگاه اندیشمندان غربی از جمله آلموند دارد. اما به نظر می‌رسد اگر به الگوی موردنظر آلموند و همکارانش در تبیین ارزش‌های سیاسی، ارزش‌های سیاسی موردنظر مقام معظم رهبری که همانا ارزش‌های سیاسی مطابق با اسلام هستند، در نظر گرفته شود، الگوی مناسبی بدست می‌آید که هم با استفاده از چارچوب نظری آلموند است و هم مطابق با نظر مقام معظم رهبری می‌باشد.

۲- علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده آن

---

^۱ - هرمز مهرداد، زمینه‌های جامعه‌شناسی سیاسی، جامعه‌پذیری سیاسی، تهران: شرکت انتشاراتی پازنگ، ۱۳۷۶، ص ۴۵.

در حوزه فرهنگ و از جمله فرهنگ سیاسی ایران و بخصوص از لحاظ انتقال ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی ایران به نسل امروز نوعی ضعف و خلأ کارکردی مشهود است. با توجه به اینکه نهاد روحانیت در تاریخ معاصر ایران همیشه نقشی مؤثر در فرهنگ و فرهنگ‌سازی و انتقال ارزش‌ها به نسل‌های بعدی داشته است و در حوزه فرهنگ و فرهنگ سیاسی، همیشه در ردیف اول و پیشگام متولیان این حوزه بوده است؛ اکنون به نظر می‌رسد بخش عمده این خلأ ناشی از ضعف حوزه‌های علمیه و نهاد روحانیت در ایفای این نقش می‌باشد. لذا طرح این پژوهش و تلاش برای پاسخ به سؤال همیشگی ذهن محقق با تطبیق بر آرای مقام معظم رهبری آغاز شد.

این تحقیق و نتایج آن می‌تواند مورد استفاده نهادهایی که با نهاد روحانیت ارتباط دارند مانند: حوزه‌های علمیه، دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی و تبلیغاتی وابسته به حوزه علمیه و ... جهت شکل‌دهی و جهت‌دهی به اهداف این دستگاه‌ها و برنامه‌ریزی برای آینده، برای موفقیت هر چه بیشتر آنها در به ثمر رساندن نهاد روحانیت و کمک به ایفای نقش در خور شأن این نهاد در جامعه‌پذیری ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی به نسل جدید و در نتیجه ایجاد ثبات در نظام جمهوری اسلامی ایران، قرار گیرد.

از سوی دیگر این پژوهش می‌تواند برای مؤسساتی که بر روی افکار و اندیشه‌های مقام معظم رهبری تحقیق می‌کنند و تلاش در تهیه آثار ایشان به شکل موضوعی دارند نیز مفید واقع شود.

۳- سابقه پژوهش

تحقیقات بسیاری در زمینه موضوع جامعه‌پذیری سیاسی از سویی و اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای از سوی دیگر، منتشر گردیده است. از آن جمله: کتاب «کتاب مؤلفه‌های جامعه‌پذیری سیاسی در حکومت دینی» نوشته علی اخترشهر و همچنین پایان‌نامه «اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای» نوشته احمد عارف‌خانی فارغ‌التحصیل کارشناسی‌ارشد علوم سیاسی از دانشگاه باقرالعلوم (ع) و همچنین کتاب «زمینه‌های جامعه‌شناسی سیاسی: جامعه‌پذیری سیاسی» تألیف و ترجمه دکتر هرمز مهرداد و بسیاری آثار دیگر. در زمینه موضوع تحقیق پیش رو یعنی «نقش روحانیت در جامعه‌پذیری سیاسی از دیدگاه مقام معظم رهبری» تحقیقی صورت نگرفته است؛ هر چند کتاب «حوزه و روحانیت در آئینه رهنمودهای مقام معظم رهبری» به چاپ رسیده است؛ اما باز هم بسیار کلی‌تر از موضوع این پژوهش به بحث پرداخته است. لازم به ذکر است سعی شده از تمام کتاب‌های مذکور و دیگر آثار مربوط به موضوع در تدوین این پژوهش استفاده شود. با توجه به مطالب ذکر شده به نظر می‌رسد این موضوع جدید است و قابلیت تحقیق و کار بسیار دارد.

۴- سؤال اصلی پژوهش

«از نظر مقام معظم رهبری، روحانیت چه نقشی در جامعه‌پذیری سیاسی در جمهوری اسلامی ایران دارند؟»

۵- فرضیه پژوهش

«از نظر مقام معظم رهبری نقش روحانیت در جامعه‌پذیری سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران، به چالش کشیدن ارزش‌های سیاسی (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) در نظام قبل از انقلاب اسلامی، ایجاد ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی ایران (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) و درونی کردن آن در نظام جمهوری اسلامی ایران، می‌باشد.»

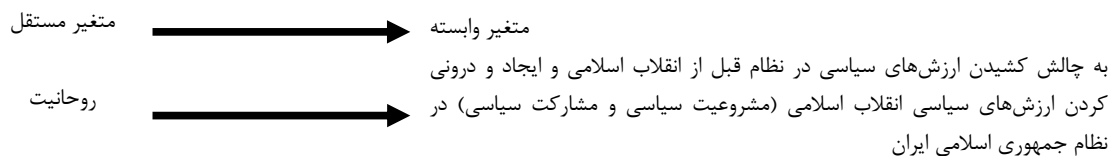
۶- مفاهیم و متغیرها

مفاهیم: جامعه‌پذیری سیاسی، ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی ایران (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) و روحانیت.

متغیر مستقل: گروه‌های مختلف نهاد روحانیت مانند: مراجع تقلید، مدرسان حوزه‌های علمیه، محققان و نویسندگان، ائمه جمعه و جماعات، وعاظ و سخنرانان مذهبی و طلاب علوم دینی.

متغیر وابسته: به چالش کشیدن ارزش‌های سیاسی در نظام قبل از انقلاب اسلامی، ایجاد و درونی کردن (انتقال از نسلی به نسل‌های بعد) ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی ایران (که در این پژوهش شامل مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی می‌باشد).

بررسی همه ارزش‌های انقلاب اسلامی کاری بس بزرگ می‌طلبد که در این مجال نمی‌گنجد. پس در این پژوهش باید دست به انتخاب بزنییم که مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی، انتخاب می‌شود؛ که برای مطابقت با ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی و دیدگاه مقام معظم رهبری به لحاظ محتوایی به صورت اسلامی در نظر گرفته می‌شود.

۷- سؤالات فرعی پژوهش

- ۱) از نظر مقام معظم رهبری نقش روحانیت در به چالش کشیدن ارزش‌های سیاسی (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) در نظام قبل از انقلاب اسلامی ایران چیست؟
- ۲) از نظر مقام معظم رهبری نقش روحانیت در ایجاد ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) در نظام جمهوری اسلامی ایران چیست؟
- ۳) از نظر مقام معظم رهبری نقش روحانیت در درونی کردن ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) در نظام جمهوری اسلامی ایران چیست؟

۸- پیش فرض‌ها

- ۱) عوامل جامعه‌پذیری سیاسی در جوامع، مختلف و متعدد می‌باشد و هر یک از آن‌ها با توجه به موقعیت خود در میان جامعه تاثیرگذار هستند.
- ۲) این عوامل جامعه‌پذیری سیاسی از طریق تاثیراتی که روی ارزش‌های سیاسی جامعه بر جای می‌گذارند، نقش خود را در جامعه‌پذیری سیاسی ایفا می‌کنند؛ در این بین اگر نهادی دارای توانایی بالایی باشد می‌تواند ارزش‌های سیاسی جامعه را بر اساس اهداف و خواسته‌های خویش جهت داده و ارزش‌های سیاسی مورد نظر خود را در جامعه ایجاد نماید.

۹- اهداف پژوهش

هدف از این پژوهش، شناخت نقش روحانیت در جامعه‌پذیری سیاسی از نظر مقام معظم رهبری است. با توجه به اهمیت نهاد روحانیت در تحولات تاریخ معاصر ایران در مقوله ارزش‌های سیاسی و جامعه‌پذیری سیاسی و با توجه به این که مقام معظم رهبری به عنوان رهبر جامعه اسلامی ایران و ضمناً یکی از متفکران برجسته سیاسی ایران هستند. و از طرفی با توجه به این که خود ایشان نیز عضوی از این نهاد می‌باشند؛ لذا نظر ایشان در این زمینه بسیار مفید فایده و کارگشا خواهد بود. در این پژوهش هدف نهایی دستیابی به دیدگاه مقام معظم رهبری در باره چگونگی ایجاد و درونی کردن ارزش‌های انقلاب اسلامی از جمله مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی می‌باشد و در نهایت این که نتیجه این جامعه‌پذیری سیاسی و وظیفه امروز این نهاد از دیدگاه ایشان کشف شود.

۱۰- روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها

روش تحقیق اسنادی و استنادی است که از طریق بررسی موضوعی بیانات مقام معظم رهبری، نظر ایشان درباره نقش روحانیت در جامعه‌پذیری سیاسی استخراج و با استفاده از چارچوب نظری ساختاری - کارکردی آلموند تبیین می‌شود.

روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها، روش کتابخانه‌ای است؛ لذا در مورد مفاهیم و چارچوب نظری به کتب مربوط به نظریات و کتاب «چارچوبی نظری برای بررسی سیاست تطبیقی» نوشته آلموند و همکارانش مراجعه و استفاده می‌شود و در مورد بیانات حضرت آیت الله خامنه‌ای نیز به نرم افزار «به سوی نور» (شامل بیانات مقام معظم رهبری) و کتب و آثار دیگر ایشان مراجعه می‌شود.

۱۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها

روش پژوهش در تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها، روش توصیفی - تحلیلی می‌باشد و از طریق بررسی موضوعی آثار و بیانات مقام معظم رهبری نظر ایشان درباره نقش روحانیت در جامعه‌پذیری سیاسی استخراج و تبیین می‌گردد.

۱۲- سازمان دهی پژوهش

در این تحقیق مطالب مورد نظر در مورد نقش روحانیت در جامعه‌پذیری سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه مقام معظم رهبری در چهار فصل بیان می‌شود. در فصل اول چارچوب نظری و مفاهیم مطرح می‌شود. چارچوب نظری مناسب برای این پژوهش نظریه ساختاری - کارکردی آلموند به نظر می‌رسد که در این فصل به طور مفصل به شرح این نظریه پرداخته می‌شود و مفاهیم جامعه‌پذیری سیاسی، ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی ایران (مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی) و روحانیت مورد کنکاش قرار می‌گیرد.

در فصل دوم، نقش روحانیت در به چالش کشیدن مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی در نظام قبل از انقلاب اسلامی ایران، از دیدگاه مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در فصل سوم، نقش روحانیت در ایجاد مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در فصل چهارم، نقش روحانیت در درونی کردن مشروعیت سیاسی و مشارکت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار می‌گیرد.

فصل اول:
چارچوب نظری و مفاهیم

بخش اول: چارچوب نظری

از دیدگاه اکثر صاحب نظران سیاسی، نظریه جامعه‌پذیری سیاسی نوزاد نظریه جامعه‌پذیری است که توسط تالکوت پارسونز در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ میلادی تحت عنوان «مکتب ساختاری - کارکردی» به وجود آمده است. از جمله کسانی که از نظرات پارسونز بهره‌برداری کردند و نظریه رویکرد سیستمی را پیرامون جامعه‌پذیری سیاسی ارائه دادند، آلموند و وربا هستند. آلموند و همکارانش پس از تحقیقات فراوان در چند کشور اروپایی نتیجه گرفتند آن چه که برای یک نظام سیاسی اهمیت دارد، کارکرد حفظ و نگهداری الگوی جامعه یا انتقال ارزش‌ها، هنجارها و ایستارها از نسلی به نسل دیگر است. آلموند، نظریه خود را تحت عنوان فرهنگ سیاسی در قالب رویکرد سیستمی مطرح کرد. او اعتقاد دارد که مزیت رویکرد سیستمی محیطی آن است که توجه ما را به وابستگی متقابل رویدادهای درون و میان کشورها جلب می‌کند. از نظر او، تمام نظام‌های سیاسی برای ادامه حیات و ثبات خود ناگزیرند، در محیط خود به هشت کارکرد بپردازند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: جامعه‌پذیری، گزینش سیاسی، تبیین منافع، تجمع منافع، ارتباطات سیاسی.

آلموند فرهنگ سیاسی را الگوی ایستارها و سمت‌گیری‌های فردی نسبت به سیاست در درون یک نظام می‌داند.^۲ در نظریه ساختاری - کارکردی آلموند و همکارانش سه مفهوم نظام، ساختار و کارویژه استفاده فراوانی دارند. نظام اشاره به سازمان و تشکیلاتی دارد که با محیط در کنش و واکنش متقابل است؛ یعنی هم بر آن اثر گذاشته و هم از آن تاثیر می‌پذیرد. این واژه هم چنین حکایت از وجود اجزای درونی متعددی دارد که با هم در تعامل‌اند. نظام سیاسی از مجموعه مهمی از نهادهای اجتماعی تشکیل می‌یابد که با صورت بندی و اجرای اهداف جمعی برای یک جامعه یا گروه‌های داخلی آن سر و کار دارند. در حالت معمولی نوعی اجبار مشروع، پشتیبان تصمیمات نظام سیاسی است و از همین رهگذر، اطاعت از آن تصمیمات بر افراد جامعه

^۲ - حامد سبزی‌پور، جامعه‌پذیری سیاسی مروری کوتاه بر ادبیات موضوع، رشد علوم اجتماعی، دوره یازدهم، شماره ۴، تابستان ۸۷، ص ۴۳.